Bevezető tanulmány

Áldatlan állapot

A tudományos fejlődésnek néha iszonyatos érzelmi ára van. A magzati diagnosztika éppen egy ilyen terület, ahol a technikai előrehaladás megelőzte a gyógymódokat. A szűrővizsgálatok alkalmával egyre több magzati rendellenesség felismerhető, ugyanakkor ezeknek a nagyobb része nem gyógyítható, ilyen módon a szülők egy fájdalmas döntési helyzetbe kerülnek: megtartsák-e a gyermeküket, vagy váljanak meg tőle?

Bármilyen döntést is hoz a szülő, végtelenül nehéz helyzetbe kerül. Ha megöli gyermekét, akkor viseli annak lelki következményeit. Ha szeretné megtartani, az a kérdés gyötörheti, hogy vajon nem önző ragaszkodás-e egy előreláthatóan szenvedésre ítélt gyermeket világra hozni? Persze mit nevezünk szenvedésnek? Hiszen sokunknak még a szeplőink viselése is lelki problémát jelent, míg mások derűvel képesek élni betegen, mozgássérülten, vagy értelmi fogyatékosan. Egy down szindrómás gyermek például köztudottan boldog, ugyanakkor, ha súlyos szívbetegség is társul a kromoszóma rendellenességhez, akkor már fizikai szenvedések várhatnak rá. Hol a határ? Mikortól mondhatjuk azt, hogy ami a gyermekre várna, az már méltatlan az emberi életre? Egyáltalán, képes-e a magzati dignosztika pontosan bejósolni, hogy mi várható a születéskor?

Fel tudja-e mérni a szülő a saját erőtartalékait, képes-e elhinni magáról, hogy meg tud majd küzdeni azokkal a rá váró nehézségekkel, ami egy sérült gyermek nevelésével, fejlesztésével jár? Kibírja-e a kapcsolat, összetartja-e a közös tragédia a szülőpárt, vagy éppen ellenkezőleg, valamelyik tag elmenekül a számára elviselhetetlenül megnövekedett terhek alól?

Hívő emberek számára melyik kijelentés igaz? Talán ez? Hiszen ez nem egy valós döntéshelyzet, mivel nem az emberek dolga megítélni, ki jogosult az életre, és ki nem, ez Isten feladata. Vagy inkább ez? Köszönet Istennek, hogy lehetőséget adott az emberek kezébe, hogy időben felismerhessék a bajt, és ezáltal megelőzhető, hogy beteg gyermekek szülessenek.

Az élet kioltása magzati korban olyan bonyolult bioetikai, erkölcsi, teológiai, filozófiai és jogi kérdés, amelyre nem keressük ebben a könyvben a választ. Természetesen a szülők történeteit, és a szakemberekkel folytatott interjúkat olvasva ki-ki választ kaphat a dilemmájára, hiszen a történetek mindegyikében ott a tanulság, amelyet mindenki úgy értelmezhet, ahogy számára elfogadható.

Nagy nyomás nehezedik a szülőkre, hiszen az a társadalmi elvárás, hogy a beteg gyermekektől meg kell válni, mivel életük terhet ró a társadalomra, és aki mégis vállalja, az felelőtlen és önző. A szülők többsége végül is elutasítja a beteg gyermeket, így egyre több anya írja alá gyermeke halálos ítéletét, és művi abortusznak, vagy ha már nagyobb a magzat, akkor egy idő előtt megindított szülésnek veti alá magát. Amikor a döntését meghozza – látszólag könnyedén, vagy a poklok poklát megjárva – még fogalma sincs döntésének következményeiről. Nem tudja, hogy a szülés közben majd azt éli át, hogy legyilkolja a gyermekét, akiről úgy érzi, hogy folyamatosan szenved, nem tudja, hogy nem képes elengedni őt, így akár napokig vajúdhat, nem tudja, hogy a gyermeke ezért hosszú ideig küzd, rugdos a hasában, míg meghal, nem tudja, hogy ehhez többnyire semmilyen lelki támogatást nem kap,

nem tudja, hogy útravaló nélkül bocsátják haza – tisztelet a kivételnek –, és azt sem, hogy nincs utógondozás. Azt végképp nem sejti, hogy ha hazamegy, akkor nincs túl a nehezén, hanem kezdetét veszi egy mély gyász, bűntudattal, haraggal, csalódással, keserűséggel. Fogalma sincs arról, hogy életre szólóan sérül az önértékelése, hogy onnantól a meglévő gyermekeivel szemben rossz anyának érzi magát, hogy tönkremennek kapcsolatai, hogy pszichoszomatikus betegségek és lelki problémák fogják kínozni.

Azt sem tudja, hogy ráadásul beszélnie sem illik erről. Ugyan már, lépj túl rajta, majd jön a következő gyerek, különben is van már akárhány egészséges gyereked, örülj azoknak! – mondják neki, ami még tovább nehezíti a helyzetét. Kommunikációs zárlat veszi körül, és a megértés legteljesebb hiánya. Az anyák magukra hagyva próbálnak megküzdeni az átélt traumával, több-kevesebb sikerrel.

Néhány szülő szembeszállva a társadalom elvárásával, vállalja gyermekét, bármilyen is. Rájuk, akik a gyermekük életére szavaztak, egy bizonytalansággal teli várakozás vár, amely alatt nem tudják, milyen lesz a születendő gyermekük. Próbálják elfogadni azt, amit hozott számukra az élet. Igyekeznek felkészülni a várható nehézségekre úgy lelkileg, mint konkrét tennivalókkal, mint amilyen például egy lehetséges műtétnek az előkészítése. Vagy bíznak, remélnek, és a lelkük mélyén nem hiszik el, hogy bármi baja lesz a gyereküknek.

– Néha a rossz diagnózis ellenére egészséges gyermek születik.

– Sok esetben megpróbáltatások sora veszi kezdetét. Harc a gyermek életéért, műtétek, kezelések. Ha a gyermek élete nem menthető meg, távozása gyászba borítja a szülőket.

– Más esetekben a kezdeti nehézségeken túljutva, kisebb-nagyobb műtétekkel végleges gyógyulás érhető el a gyermeknél, és a szülők megkönnyebbülve élhetik az egészséges gyermekkel az életüket.

– Végül vannak szülők, akiknek az a sors jut, hogy testi, illetőleg értelmileg sérült gyermeket neveljenek.

A könyv célja az, hogy rámutasson arra, hogy mindaddig, amíg jelen van világunkban ez a szülői tragédia, addig a jelenleginél sokkal nagyobb felelősséggel kell részt vállalni a szülőpár támogatásában, segíteni őket mind a döntés meghozatalában, mind a döntésük következményeinek viselésében, bármi legyen is az.

Az átgondolt, felelősségteljes döntés érdekében a magzat betegségére vonatkozó körültekintő tájékoztatáson felül automatikus lépésként szükséges beiktatni a professzionális segítőhöz való irányítást, akinek segítségével a szülők alaposan átbeszélhetik a választási lehetőségeket, és azok egész életükre kiterjedő következményeit.

Kívánatos lenne, hogy a beteg, vagy sérült gyermeket vállaló szülők nagyobb elfogadásra számíthatnának, és több segítséget kapnának a gyermek nevelésében is. Ez azonban olyan bonyolult szociálpszichológiai és szociálpolitikai kérdés, ami csak hosszú távú szemléletformálással valósítható meg, és aminek a taglalására ezúttal nem vállalkozhatunk.

Sokkal könnyebb hatékony változást elérni azoknak a szülőknek a támogatásában, akik úgy döntenek, hogy megválnak a gyermeküktől. Ebben az esetben az orvosnak fel kell készíteni az anyát arra, hogy milyen testi és lelki megpróbáltatásokkal kell számolnia a kórházban, és

ehhez milyen segítséget tud igénybe venni. Már ebben a beszélgetésben sort kell keríteni a magzat megtekintésére vonatkozó igényről, segítve a párt abban, hogy mi szolgálná hosszú távon az érdeküket. A kórházban gondoskodni kell a vajúdás intim teréről, hogy az anyának ne kelljen sem olyanokkal összezárva lennie, akik nem kívánt gyermek miatt választották a művi abortuszt, sem olyanokkal, akik egészséges gyermekkel vajúdnak. Biztosítani kell pszichológust számára, aki segíti az elengedés nehéz folyamatát, és csökkenti a beavatkozással járó traumát. Kívánatos lenne az egészségügyi dolgozók rendszeres továbbképzése a rendkívüli kommunikációs helyzetek kezelésre vonatkozóan. Az elbocsátást előzze meg egy alapos beszélgetés, amelyben az orvos pontosan tájékoztatja a szülőket a gyermek betegségéről, különösen a rendellenesség ismétlődési kockázatára vonatkozóan. Végül elengedhetetlenül szükség van igen komoly utógondozásra, hogy az anyák ne maradjanak magukra a gyászfolyamatban. Örömteli tény, hogy egyes kórházakban már igyekeznek külön figyelmet szentelni az úgynevezett sikertelen terhességek gondozására, azonban ez még messze nem általános.

Az anyákkal, szakemberekkel folytatott beszélgetéseknek, a különböző topikok olvasásának, és saját gyásztanácsadói munkámnak a tapasztalatai alapján kirajzolódtak bizonyos hasonlóságok, összefüggések, tanulságok, amelyeket az alábbiakban vázolok. Azok a szülők, akik megtartották a gyermeküket betegen is, azok bárhogyan is végződött a történetük – legyen szó akár a kisbaba haláláról –, úgy tűnik, sikeresen feldolgozták a veszteségüket, vagy legalábbis jó úton vannak a felé, hogy ne legyenek súlyos lelki következményei a választásuknak. Ugyanez nem mondható el azokra, akik megváltak a gyermeküktől, ezért az elemzésem tárgya elsősorban ez a csoport lett.

A szakembereken kívül csak anyákkal folytattam beszélgetéseket, ezért kutakodásaim nem érintik az apák tapasztalatait. Az anyák azt, hogy meg kell válniuk a gyermeküktől, elsősorban a maguk történetének élik meg, ugyanakkor történetről történetre csendesen meghúzódva ugyan, de igen erős támaszt jelentve végig jelen vannak a férjek is. Meghatott az a töretlen segítő szándék és szeretet, amely kivétel nélkül minden esetben kiviláglott a szomorú beszámolókból. Remélem, egyszer sor kerül még arra, hogy nekik is több figyelmet szenteljek.

Napjaink várandóssága

Talán érdemes azzal kezdeni, hogyan változott meg a nem is olyan régen még boldog várakozással kísért várandósság napjainkra egy stresszes, vizsgálattól-vizsgálatig tartó készültséggé. Ma a várandósság egy eszeveszett törekvésről szól, hogy kiszűrjék a magzat lehetséges betegségét. Orvosi oldalról azon túl, hogy kiszolgáljon egy szülői elvárást, ezt elsősorban a jogi következményektől való félelem motiválja, szülői oldalról pedig a bármilyen szempontból is tökéletlen gyermek elutasítása, fel nem vállalása.

Dr. Hajdú Krisztina humán genetikus véleménye szerint a szűrővizsgálatok célja a következő:

A terhesség alatti szűrővizsgálatoknak célja a betegségek minél nagyobb arányú észrevétele, de nem célja a terhesek stresszelése, a boldog várakozás rettegéssé tétele. Munkánk célja, hogy minél kevesebb terhes szembesüljön a szülés UTÁN avval a ténnyel, hogy nem egészséges újszülöttje jön a világra és minél kevesebb beteget tartsunk félelemben avval kapcsolatban, hogy egészséges-e magzata?

Sajnos azonban szinte elkerülhetetlen, hogy a technika áldását élvezve egyúttal annak árnyoldalaival is ne találkozzanak a kismamák. A szorongás akkor is velejárója a mai várandósságnak, ha nem merül fel betegség gyanúja, mivel maguk a vizsgálatok generálják ezt. Ha azonban akár csak átmenetileg is felmerül a rendellenesség lehetősége, akkor a nyugtalanság egészen a kétségbeesésig fokozódhat, ami kihat a baba-mama kapcsolatra is.

Azt megélni, hogy hét hétig itt a kisbabám, de lehet, hogy nincs is, jön is, meg nem is, lesz is, meg nem is! Beszéljek hozzá, nyugtassam, hogy minden rendben, ő egy nagyszerű és csodálatos kis emberke, vagy osszam meg az aggodalmamat, esetleg a legjobb, ha csak hallgatok? Szabad-e nekem örülni? Hát azt nem szabad. Kötődni sem szabad. Fel van függesztve az anyaság. Zárójelben van az életem, a baba élete, a kettőnk kapcsolata. Érzelmek zárolva, anyaság zárolva. Zavart szenved a hármasunk is, most van gyermekünk, vagy nincs gyermekünk, kettesben vagyunk még, vagy már igazi családdá formálódunk? Csak lapulni lehet, és úgy tenni, mintha nem is létezne.

Előérzetek

Szinte minden anya beszámol arról, hogy bár konkrétan nem utalt semmi arra, hogy a babájuk nem fejlődik rendesen, de furcsa előérzeteik voltak. Gyermekes anyák össze is tudták hasonlítani az előző várandóssággal, amelynél nem sejlett fel semmilyen rossz előérzet.

Meg fog halni a babám! Hogy miért pont ez jutott eszembe, ki tudja? A másik két gyereknél éreztem, hogy nem lesz semmi gond, és valóban úgy lett. Inkább tudás volt ez, mint érzés. A harmadik gyereknél viszont az a 24 hét, amíg élt a hasamban, tele volt rossz előjellel.

Annyira furcsa volt, ahogy reagáltam az egész terhességre, mintha tudat alatt tudtam volna, hogy baj van.

A metrón utazva egy down szindrómás gyerekkel találkoztam. Nem láttam előtte soha down-os gyereket, vagy csak nem figyeltem rájuk? Most belém hasított: hátha Julika is ilyen lesz!

A rossz hír közlése

Természetesen a rossz előérzetek ellenére is töretlenül hisz minden anya abban, hogy egészséges gyermeket hoz a világra. Éppen ezért sokkolóan éri őket a rossz vizsgálati eredmény híre, vagy amikor az ultrahangot végző orvos felismer valami rendellenességet. Ebben a rendkívül kiélezett lélektani helyzetben minden szónak, mozdulatnak sokszoros jelentősége van, legyen az egy kedves szó, érintés, vagy az ellenkezője, az együtt érzés hiánya. Az anyák egy megváltozott tudatállapotba kerülnek, amelyben megnő a kiszolgáltatottságuk, sebezhetőbbekké válnak.

A vizsgálatomkor az orvos kiküldte a férjemet. Pásztázott a hasamon az érzékelővel, majd azt mondta: Baj van! Akkor számomra megszűnt az idő. Nem érzékeltem, hogy mennyi idő telt el, amíg a kérdésemre – De mi!? –, végre megjött a válasz. Tudod, mikor egy balesetben a sebesült előtt lepereg az egész élete, az is egy másik idődimenzió, nos, ez is ilyen volt. A

testemben, a bőrömben éreztem a rémületet, a fejemen is a hajas fejbőrön, és most is, hogy beszélek erről, érzem a combomon a libabőrt. Ez egy elemi érzés volt, soha nem tapasztalt tudatállapot.

Azok az orvosok, akik képesek úrrá lenni a számukra is rendkívül megterhelő helyzeten, mindent megtesznek, hogy az információk mellett érzelmi támaszt is nyújtsanak a bajba került szülőnek.

Az orvos arca azonban rosszat sejtetett. Megtudtuk, hogy gyermekünknek nyitott hasfala van, a köldöknél a belei kitüremkednek, és a magzatvízben lebegnek. Az orvos kedves volt, simogatta az arcom, óvón körülvettek, az asszisztens is, ki tudja, még ki, másra nem emlékszem, ez nekem egy teljes agyborulás volt, totális összezuhanás, szinte nem voltam tudatomnál.

Végül megkaptuk a papírt, és mentünk az orvosomhoz. Átölelt, és azt mondta, hogy majd ő elolvassa, és majd megmondja, hogy mi van odaírva. Nagyon nagy baj van! – mondta azután. Azt látja, hogy a gyereknek nagyon súlyos agykamra tágulata van, az agyi szerkezetét kezdi tönkre tenni a víz, de ő nem neonatológus, ő nőgyógyász, aki csak azt tudja, velem mi van, nem a babával. Kérdezte, hogy a férjem tudja-e? – Nem. – Akkor most menjen, és mondja el a férjének, én addig lemásolom ezt a papírt, konzultálok a neonatológussal. Induljon, beszéljen a férjével, mert ezt tudnia kell, mert ez olyan dolog. Egy ilyen nagyszerű orvos! Így beszélt velem, lépésről lépésre vezetve, hogy mit tesz ő, mit tegyek én, hiszen ez egy regresszív állapot, az ember egy tehetetlen gyermeki létbe esik vissza.

Sajnos azonban nem ritka, hogy az orvos zavara következtében a fokozottabb támogatás helyett éppen az ellenkezője történik. A vizsgálat elején még kedves orvos hirtelenjében megváltozik, és az anya és magzata egy vizsgálandó tárggyá válik a kezei közt. Megtörténik, hogy a feltárt rendellenességről a látottakat az anya feje fölött az asszisztensnőnek diktálja, és nem ad választ a kétségbeesett kérdésekre. Ezt követően segítségnyújtás nélkül elhagyja a szobát, vagy kiküldi az anyát.

Az orvos nagyon kedves volt, én fel voltam dobódva, hiszen mindig boldogító érzés látni a babánk szívverését, látni, ahogy lubickol a magzatvízben. Vizsgálat közben az orvos egyszer csak elnémult, és megszűnt a kommunikáció közöttünk. Láttam az arcán, hogy valami nem stimmel. Pár perc csend után megkérdeztem, van-e valami gond, de válaszra sem méltatott. Újra érdeklődtem, de úgy tett, mintha meg sem hallaná a kétségbeesett kérdésemet, majd elkezdte diktálni az asszisztensnőnek a problémákat. Csak sorolta, sorolta! Forgott velem a világ, sokkolólag hatott rám, hogy ennyi betegsége van Éduának, valamint az, hogy ezt még csak nem is velem közlik, hanem úgy beszélnek a saját babámról, mint egy selejtes tárgyról. Vizsgálat után bőgve próbáltam kérlelni az orvost, magyarázza el, mi ez az egész, de továbbra sem akart velem foglalkozni, hanem Pestre irányított minket, dr. Hajdú Júliához.

A fejem fölött analizáltak, mintha ott sem lennék. Ha meg mertem kérdezni valamit, szabályosan leugattak. Mintha nem rólam, és a babámról lenne szó! Bejöttem, mint egy kismama, egy ember, a szonográfus kedves volt, hallja anyuka, dobog a baba szíve, aztán kiderült valami, és egy szempillantás alatt tárggyá váltam a kisbabámmal együtt.

A rossz hír utáni segítségnyújtás

A rossz hír megfelelő szakértelemmel való közlése után további elvárás lenne, hogy a fájdalomtól sújtott anyát ne hagyja az orvos magára, amíg megnyugtatóan nem érzi, hogy ezt megteheti. A kötetben szereplő dr. Hajdú Júlia neonatológus, szívspecialista kötelességének érzi, hogy mindaddig ne engedje ki a szobából a rossz állapotban lévő anyát, amíg meg nem nyugtatta valamennyire. Véleménye szerint nem jó, ha egy anya kísérő nélkül jön, hiszen akkor egy esetleges rossz hír hallatán segítség nélkül marad. A kísérő jelenléte nem csupán ezért hasznos, hanem ő az, aki ebben a helyzetben képes felfogni a kapott információkat. Mindezekért hasznos lenne a szülész orvosnak már előre figyelmeztetni az anyát, amikor különböző vizsgálatokra küldi, hogy lehetőség szerint ne egyedül menjen, hanem a férjjel, nagyszülővel, vagy egy baráttal.

Nem minden anyának van azonban olyan szerencséje, hogy megkapja ezt a támogatást.

Ezzel kiment. Otthagytak, mint egy rakás szemetet.
De hogy mi a baj? Nincs keze, lába? És most mi legyen? Hogyan tovább?

Senki nem törődött velem. Zokogtam. Az asszisztensnő megkérdezte, hogy adjon-e egy zsebkendőt? Ő mondta azt is, hogy beszéljek a kezelőorvossal.

A következő idézet szereplőit az orvos kiterelte a szobából, miután tájékoztatta az anyát, hogy súlyos fejlődési rendellenessége van a magzatnak. Ismételt kérdésekre végül csak annyit mondott az anyának, hogy beszélje meg a vizsgálati eredményt a kezelőorvosával. Ezután negyven percet kellett várni a folyosón ezért az eredményért.

Én is császárral születtem és egy születéstréningen átéltem, ahogy fulladoztam. Ezért a stressz helyzetre légszomjjal reagálok. Ültem a folyosón, összegörnyedve a rémülettől, és fuldokoltam. Sírjál, próbált segíteni a barátnőm. Nem tudok sírni! – Akkor vegyél levegőt, legalább lélegezz! – kérlelt ijedten.

Tagadás, majd kétségbeesés

Az első sokkot felváltja hitetlenség állapota. Az anyák nem hiszik el a hallottakat, azzal vigasztalják magukat, hogy az orvos bizonyára tévedett, vagy a gép nem volt jó, és majd egy másik orvos, egy nagyobb szakértelemmel bíró valaki felülbírálja ezt a „téves” diagnózist.

Az első érzésem az volt, hogy ez itt a világ vége. Teljes megsemmisülés.
Kimentem, anyuhoz fordultam: Meg fog halni a baba! – Miért meghalt? – kérdezte szegény jó anyukám. Még nem, feleltem. De a következő gondolatom az volt, hogy ez tévedés, majd kiderül, majd az orvosom megmondja. Vagy elmegyek másik orvoshoz, és akkor majd az mondja meg.

Egy hét múlva mentem a barátnőmmel a vizsgálatra. Viccelődtünk, bolondoztunk, hogy ha túl leszek rajta, akkor bevásárolunk a babának, mindent megveszünk neki, és annyi pénzt el

fogunk költeni, hogy utána majd szégyenkezünk miatta. Semmi baja nincs, nagyon jól tudjuk, hogy semmi baj, csak ijesztgettek. Mennyit fogjuk majd emlegetni ezt az ijedelmet, mondjuk majd, ha valami rossz fát tesz a tűzre, hogy lám, lám Andriska, megmondták, hogy agyatlan vagy.

A tagadás nem tartható fenn sokáig, így a szülők eljutnak odáig, hogy felismerik, a várva várt gyermekük súlyos beteg. Ekkor kétségbe esnek, helyzetüket reménytelennek, kilátástalannak érzik. Apa és anya gyakran közösen sír, összekapaszkodik, máskor az apa megpróbál támaszt nyújtani az anyának.

Utána négy napig sírtam egyfolytában, nem ettem, nem beszéltem senkivel. Anyósom – tiszteletben tartva a képtelenségemet az emberi érintkezésre – az ablakon adta be az ételt, amihez aztán hozzá sem nyúltam. Magamba fordulás, düh, teljes bizonytalanság, keserűség, a miért pont én értetlensége… ezek jellemezték az érzésvilágomat. Gergő is összezuhant, de ő mégis képes volt cselekedni is, ő hívta fel a főnököm, hogy alkalmatlan vagyok most mindenre, ő beszélt a családtagokkal is. Férfi volt és Anya egy személyben, védett engem is, és a gyereket is.

A gyermek betegségének a tagadása az anyában folytatódhat még akkor is, amikor már több orvos alapos vizsgálata utána belátja, hogy a gyermeke menthetetlen. Valamiféle csodában bízik az utolsó pillanatig, sokszor még a vajúdás közben is.

Másnap reggel elindultunk a kórházba. A terhes ruhámban, kismamaként ültem a kocsiban, hogyan másképpen persze, mégis, olyan szörnyű volt, szörnyű! Visszagondolva az egészre, nem is tudom, hogy hogy tudtam végig csinálni. Kijelentettem, hogy a csomagokat nem kell bevinni, mert ott úgyis megállapítják, hogy csoda történt, és megyünk haza, és nem lesz itt semmi baj, majd meglátják!

Ez volt a tudatom egyik felében, hogy szeretném, ha ezen túl lennék, és a szerek hatnának, a másik felem meg azt mondta kajánul, hogy tágíthattok ti itt engem, ahogy akartok, de én mindjárt szépen összecsomagolok, és itt hagyok csapot-papot. Jó még a burok, igaz kinyílt külső méhszáj van, de hát hányan kihordanak gyereket ennél rosszabb helyzetben is? Holnap reggel itt hagylak benneteket, semmi baja nincs ennek a babának, remekül van, nem tudjátok ti bántani, szépen lelépek innen.

De azt mégsem fogtam fel, hogy vége a babámnak. Utolsó pillanatig bíztam, tudod, az anyai ösztön, azért ez nagyon belénk van kódolva. Képtelen voltam elhinni, hogy nem lesz ő.

Dilemma

Egyes anyák arról számoltak be, hogy nem kerültek döntési helyzetbe, mivel az orvos egyértelműen a terhesség befejezését javasolta.

A férjem ment be érdeklődni. Az orvosom szabadságon volt, így a helyettese tájékoztatta. Elsorolta a további lépéseket: két nap múlva magzatvíz vizsgálat, ha ez is pozitív, akkor

másnap befekvés a kórházba, éhgyomor, a magzat kap a szívébe egy kálium injekciót, és megindítják a szülést.

Nincs olyan, hogy megmutatnák, milyen alternatívák vannak. Egyetlen út lett kijelölve számunkra, a terhesség megszakítás, mint ahogyan minden hasonló helyzetbe került szülőpárt erre az útra terelnek. Sokan nem is kerülnek döntési helyzetbe, mert fel sem fogják, hogy maguk dönthetnének.

A fenti idézet olyan anyától származik, aki az egyértelmű utasítás ellenére vállalta down szindrómás gyermekét. Megtörténik azonban, hogy a szülők jóformán még gondolkodási időt sem kapnak, mert a rossz hírrel egy időben már egy közeli időpontot is kijelölnek számukra a kórházi felvételhez. Ők utólag becsapva érezhetik magukat, főleg azért, mert felkészületlenül kerültek bele egy olyan kegyetlen helyzetbe, amiről elképzelésük sem volt.

Egy anyában fokozatosan tudatosodott a kórházban, hogy mit is tesz valójában, és a döntésük mivel jár:

A férjem mesélte el, hogy azt kiabáltam, hogy megölik a gyerekemet! Megölik a gyerekemet, és én segítek benne! Lassan tudatosodott bennem, hogy átvertek.

Azt állította az orvos, hogy a vajúdás maximum pár óra, a végén lesz egy kis menstruációs görcs, de a magzat ebből mit sem érez, sőt, jót teszünk vele azzal, hogy befejezzük a terhességet. Azt nem említette, hogy nekem kell aláírni, hogy hivatalosan úgy döntök, hogy megszakítom a terhességet. Először is semmit nem döntöttünk, hiszen valósággal utasítva voltunk, másfelől maga ez az aktus egy borzalom, amikor nekem kell aláírnom a babám haláláról való rendelkezést. Semmi egyéb nem hangzott el, szó sem volt arról, hogy ez milyen testi és lelki gyötrelemmel jár, akkor is, amikor átélem, és utána is örökké, amíg csak élek! Bagatellizálta az egészet, én pedig minden szavát elhittem. Választási lehetőség fel sem merült, azt akarták, hogy mindenképpen szakítsuk meg a terhességet. Az dühít engem, hogy úgy kezeltek, mintha döntésképtelen kiskorúak lennénk, még morális szempontokkal is érveltek, hogy nem tehetjük meg a babánkkal szemben sem, hogy megtartjuk, de nem tehetjük ezt a nagyobb testvérrel sem.

Más szülőpárnak lehetősége van pár napot, sőt, egy-két hetet is gondolkodni. Segítséget kapnak abban, milyen specialistákhoz forduljanak a további információkért, így alapos tájékoztatást kapnak a felismert betegségről, és annak várható kimenetéről. A jó orvos ennél tovább nem megy, és természetesen nem veszi át a döntés felelősségét. A szülők ekkor megválaszolhatatlan kérdések tömegével találják magukat szemben.

Kétségbe voltam esve. Világéletemben elképzelhetetlen volt számomra az abortusz. Elfogadó tudok lenni a nők iránt, akik számára ez jelenti a kiutat szorult helyzetükben, de a magam számára ez nem járható út. Hogyan is ölhetném meg a gyermekemet?

Hirtelen nagy nyomás nehezedett rám. Még a tágabb családom is arra biztatott, szabaduljak meg ettől a beteg babától, ne vegyek ekkora terhet a nyakamba, illetőleg az egész család nyakába. Önzőnek neveztek, aki nem gondol a nagyobb gyerekekre. Azt akarod, ha meghalsz, az ő terhük legyen? – kérdezték. Férjem is ambivalens volt, természetesen megrémült attól, hogy mi várhat ránk egy beteg gyermek nevelésével.

Mégis, én is úgy láttam, ennek a sok szenvedésnek semmi értelme, kegyetlen operációk várnak rá, és az eleve kilátástalan küzdelem után mégis csak meghal a végén. Nagyon kerestem a segítséget, a választ a kérdésemre: merre tovább? Megtartsuk, ne tartsuk? Nem tudtam dönteni, hívtam a nőgyógyászomat, aki adott még egy hetet. Rengeteget sírtam, folyton magam előtt láttam a babámat betegen, kiszolgáltatottan, és azt, hogy megszületik, és azt a pici kis testet fölvágják, majd utána csövek lógnak ki mindenhonnan, ahonnan csak el lehet képzelni! Nem akartam így látni a gyerekemet! Nem akartam szenvedésre világra hozni!

Választ kerestem arra a kérdésre, hogy miért etikusabb egy ilyen súlyosan beteg babát megtartani, és azután végignézni, ahogy szenved, majd meghal, mint véget vetni a terhességnek? Nem értettem, miért jobb az, ha megszülöm, de nem teszem ki fájdalmas és reménytelen műtéteknek, hiszen ez pont olyan halálos ítélet, mintha elvetetném őt. Mi a különbség morális szempontból?

Egyes esetekben a döntés könnyű, mivel a magzat élettel összeegyeztethetetlen károsodásban szenved, és esélye sincs az életre a születése után.

Szerencsések vagyunk, mert nem kerültünk igazi döntési helyzetbe. Egy agy nélküli emberről nem kell dönteni, nincsenek benne remények, háthák, mégisek, talánok, nincs benne igazi morális kérdés sem, nem érzed magad gyilkosnak, vagy Istent játszónak, aki dönt élet-halál kérdésekben. Csupán azt döntöttem el, hogy nem növelem fel ezt az agy nélküli kis lényt, hanem előbb elbúcsúzunk.

Más anyának ugyanebben a helyzetben sem könnyű a döntés. Az alábbi idézet arra példa, hogy az anya a rettenetesen nehezen kiverítékezett döntés után, még a kórházban, a szülés megindítása előtti vizsgálaton is esélyt adott volna a gyermekének.

Bementünk az ultrahangra, ahol az orvos vizsgálat nélkül közölte, hogy nem változott semmi, és lecsapta a vizsgálófejet. Az orvosok annyira kegyetlenek tudnak lenni! Ez a gyereknek egy halálos ítélet, akit néhány órán belül el fognak pusztítani, joga lenne egy utolsó esélyre! De uram, ennek a gyereknek az életéről van szó – mondtam –, legyen szíves, mérje meg az agykamra távolságot, vegye már a fáradtságot, hátha csoda történt, és megkisebbedett a tágulat!

Amikor megszületik egy döntés, az az ész döntése, és nem a szívé.

A férjem egész komolyan azt mondta: Nézd Adri, ha én lennék a gyerek helyében, akkor azt kérném a szüleimtől, hogy ezt ne tegyék meg velem! És én azt feleltem: Jó. Az egész olyan hivatalos volt, mintha egy bíróságon elmondták volna az ítéletet, amihez mindenki hozzátette a véleményét, csak én nem szóltam egy szót sem, mert tudtam, hogy igazuk van.

Sok anya már úgy indul neki a várandósságának, hogy el is várja, hogy az orvosok felismerjék, ha valami nincs rendben a magzatnál, és tudja, hogy abban az esetben azonnal megszakítja a terhességét. Az ilyen anyák látszólag könnyebben viselik el a döntés lelki terheit, hiszen nincs is dilemma, egyértelmű a választás. Esetükben azonban ugyanúgy elmondható, hogy a döntés az ész döntése, és ha nem is látható módon, de az anya sérül az ellentmondásba keveredett anyai ösztön és a tudatos elutasítás miatt.

A szülők szűkebb, tágabb környezete is befolyást gyakorol, vagy próbál gyakorolni a döntésre.

Náluk is aludtam, és vacsora közben elmeséltem, hogy milyen nehéz napom volt, mennyire megijedtem, de szerencsére megnyugtatott az orvos. Rám nézett ez az asszony: Vetesd el! Meddig lehet elvetetni? Hogy mondhatsz rá ilyet!? – kérdeztem hüledezve. Hogy jöhet ez ki a szádon, hiszen senki nem mondta, hogy el kell vetetni, csak javasolták, hogy meg kell nézni még egyszer, elvetetésről szó sem volt! De ő csak mondta, mondta, hogy nehogy már a másik kettőre egy hülyét hozzak, meg nem is tudom, még miket.

Meglátogattam egy barátnőmet, akinek három gyermeke közül az egyik sérült. Tőle vártam megerősítést, hiszen tudom, hogy imádja a beteg gyermekét is. No, csalódtam. Ő is azt javasolta, jól gondoljam át a döntésemet, mert nagyon nagy teher egy beteg gyermek.

Mindenki azt mondta, el kell vetetni, de mi szembe szálltunk velük, feltettem a kérdést, hogy vajon, ha egy egészségesen született gyerek leesik az asztalról, súlyosan megsérül, akkor elaltatnák, vagy reszketve ülnének az intenzív osztályon? Nekem ugyanúgy a gyerekem, mint az, aki már megszületett, nem tudnám elaltatni! Hát az nem ugyanaz, felelték. – Neked nem, de nekem igen, akinek a hasamban van!

Egy beteg gyermek vállalása nem mindig talál jó fogadtatásra az orvosok körében. Ha mégis, akkor a szülök örömmel fogadják, hogy megerősítést kaptak a döntésükben.

Elmentem az orvoshoz, és bejelentettem, hogy nem megyek a magzatvíz vizsgálatra. Azt mondta, helyesen döntöttünk, ő is így tett volna, de ő, mint orvos nem befolyásolhatta a döntésünket. Biztosított róla, hogy mindenben mellettünk áll, minden segítséget megad.

A genetikus felelete is megnyugtatott: A saját lányomnak sem engedném, hogy megszúrják. Mondott sok minden egyebet is, de elképzelésem sincs, hogy mit, nem voltam olyan állapotban.

Köztes lét

Amikor a szülőpár egy olyan döntést hoz, hogy megválnak a gyermeküktől, akkor rövidebb, vagy hosszabb ideig abba az állapotba kerülnek, hogy a gyerek még él, de tudják, hogy mi vár rá. Különösen az anya élheti ezt meg drámai módon, hiszen az ő hasában rúgkapál a babája, mit sem tudva arról, hogy a szülei milyen ítéletet hoztak a sorsáról.

A *gyerekünk tehát halálra volt ítélve, és volt két hetünk az ítélet végrehajtásig. Ezt a 12 napot, úgy éltem át, mintha egy film szereplője lennék, de egy olyan filmé, amelynél letekerik a hangot, és csak az érzékelhető, hogy a szereplő céltalanul bolyong valamiféle sűrű ködben, de senki nem tudja, hogy hol, mi, miért történik. Karácsony közeledett, vásárolgattam, idegenként egy elidegenedett városban, idegen lelkek közt, és közben végig arra gondoltam, hogy holnap történik az a csoda, amikor minden jóra fordul. A kisbabámmal továbbra is kommunikálni kellett, hiszen ott élt és mozgott a hasamban, nem is sejtve, mi vár rá. Beszélgettem vele, sőt, ösztönös örömmel köszöntem neki amikor mocorgott: Szia baba, mi újság? – miközben jól tudtam, hogy meg fog halni! Annyira szerettem! Néztem magam a tükörben, keseregve, hogy el fogom veszíteni a gyönyörű, nagy hasamat.*

Az aláírás aktusa

Döntő jelentőséggel bír az aláírás aktusa, amelyben az anya írásban kérvényezi a terhesség megszakítását. Még abban az esetben is, ha kiérlelt döntés következtében megy az anya a kórházba, kijózanító egyértelműséggel tudatosítja ez az aktus számára a saját felelősségét, és azt, hogy könyörtelenül elindít valamit, ami ellen tudottan, vagy tudattalanul anyai ösztönei lázadnak.

A műtét előtt egy héttel be kellett menni és aláírni a papírokat. Emlékszem, hogy megállíthatatlanul, forrón ömlöttek a könnyeim, és egy szót sem tudtam szólni, ahogy a nővérek sem, akik hozták a papírvattát, csak nézett rám mindenki szótlanul – tényleg, mint a filmekben –, döbbent arcok, és senki, senki nem tudott rajtunk segíteni! A férjem is ott volt, aláírta a nevét, merthogy nem rakhatja rám a felelősséget, de leállították – az anyukának kell kérelmezni a terhesség megszakítást –, aláírtam hát én. Elhagytam a kórházat, mint egy alvajáró, és mentem az utcán megszakadt szívvel, a járdára potyogtatva a könnyeimet.

Ragaszkodás, elengedés

Az igazi dráma a kórházban kezdődik. Különösen vonatkozik ez arra az estre, amikor már előrehaladottabb a terhesség, és nem lehet művi beavatkozással megválni a gyermektől, hanem az anyának meg kell őt szülnie. Még a leglelkiismeretesebben tájékoztató orvos sem képes felkészíteni az anyát arra, hogy pontosan mi vár rá. Nem is lehet bejósolni előre, hogy a szülés egy napig tart-e, vagy akár négy napot, nem tudható, hogy az anya hogyan reagál a beavatkozásra, hogy a gyerekhez való ragaszkodásában mennyire akadályozza a szülés lefolyását.

Az anyák valamit képzelnek a szülésről, de az messze nem az, amit át kell élniük. Fizikai szenvedésüknél is jobban megviseli őket, hogy átélik a gyermekük haláltusáját. Bár az egészségügyi személyzet állítja, hogy a baba nem szenved, ők azt érzik, hogy a gyermekük a hasukban rugdos, mocorog, hogy nyugtalan, és hogy a beavatkozások hatására ez mindig felerősödik. Sokan beszámoltak arról, hogy azt a pillanatot is tudták, amikor meghalt a gyermekük. Vagy egy felerősödött, iszonyatos vergődés után hirtelen mozdulatlanságba dermedt a gyermek, vagy szülés közben érezték meg. Néhány magzat még születése után is mutat valamennyi életjelenséget, ezt az anyák már nem érzékelik, részben nincsenek olyan állapotban, hogy ezt felismerjék, másrészt azonnal elviszik a babát.

A vajúdás során nagy szükség lenne professzionális segítőre, aki segítené az elengedés keserves munkáját. Itt is megmutatkozik az, hogy bár az anya meghozta a döntését, aláírta a terhesség befejezéséről a nyilatkozatát, és fizikailag is szenved, ezért arra vágyik, legyen már vége, ugyanakkor érzelmeiben mindez mit sem számít, valójában képtelen megválni a gyermekétől.

26 órát vajúdtam már, de csak nem akartam megszülni a gyermekemet. Nem akartam a halálba taszítani őt, ragaszkodtam hozzá a végsőkig. Egész végig bocsánatáért esedeztem, és könyörögtem neki, ne ficánkoljon, mert minden rúgásába belehalok. A vajúdás végén már nem élt szegényke.

A férjem kétségbe esve kérlelt, engedjem el Éduát, mert már megszenvedtem a magamét. Nem voltam képes rá. Nem akartam átélni azt, hogy a gyerekem megszületik, és nem sír fel. Halott. Volt, nincs. Az orvosok is kiabáltak, hogy szakadjak már el a gyerekemtől, mert az én életem is veszélyben van. Mintha kiabálásra, parancsra ez menne!

Mikor elment mindenki, egész testemmel ölelni próbáltam a babámat, miközben halálfélelemben vergődött. Bevittem egy discman-t és Mozart Requiemjét hallgattattam vele. Ha már semmi szépet nem tudok megmutatni neki a világból, legalább a legcsodálatosabb zene búcsúztassa őt, amit valaha ember írt. Másnap ismét zselével tágítottak, a gyerek még mindig élt. Volt még egy napunk és éjszakánk együtt haldokolni.

Aztán elfolyatták a magzatvizet. Ordítottam: Ne, ne! Nagyon fájt biztos, mert elájultam, de nem emlékszem a fájdalomra, csak az eszeveszett vágyra, hogy ne bántsák a gyermekemet! Akkor már tudtam, hogy neki vége. Az orvos csak úgy tudta elfolyatni a magzatvizet, hogy egy tűvel felszúrt. Azt hittem, hogy fejbe szúrta a gyereket, és megölte. Folyt a vér, amiről azt képzeltem, hogy a gyerek vére, borzasztó volt, onnantól kezdve az egész egy iszonyat, egy rettenet volt. Sírtam, hogy meghalt, megölték, és akkor egyszer csak megmozdult szegénykém! Azt mondtam, hogy nem, ezt nem teheted meg velem, hogy élsz, én ezt már nem, nem viselem el, nem, ez már sok, ezt nem lehet kibírni!

A baba meg elkezdett rugdosni. Addig nem, hiszen éppen ezt panaszoltam, de innentől iszonyú erővel. Jelezte: Én itt vagyok! Sírva könyörögtem neki, hogy hagyja abba, el akartam határolni magam tőle, lehúzni az arcom elé egy rolót. Ne érezzek, ne gondoljak, ne tudjak az ő haláltusájáról. De nem lehetett, és kegyelemdöfésként még azt is megkaptam, hogy tudtam a pillanatot, amikor meghalt.

Ekkor halt meg a babám. Nem mozdult tovább. Sikoltoztam: Most halt meg a gyermekem, Istenem, most halt meg a kisbabám!

Pozitív és negatív szuggesztiók a kórházban

Ahogyan a rossz hír közlésekor, ugyanúgy a kórházban való tartózkodás idejére is jellemző a megnövekedett szuggesztibilitás. Ez minden esetben így van, de különösen érvényes ez egy ilyen szélsőségesen nehéz élethelyzetre, mint a beteg magzattól való megválás.

Zenét próbáltam hallgatni. Ez is milyen érdekes, egy megváltozott tudatállapotba kerültem, másképpen hatottak rám a képek, hangok, illatok, tapintások, és megváltozott a zenei ízlésem is, hogy mit bírok elviselni, mit nem. Vittem be egy csomó zenét magammal, kedvenceket, és volt olyan, amit egyszerűen nem tudtam meghallgatni.

Az anyák kétségbeesetten vágynak a segítségre, minden egyes jó szó, gesztus végtelenül jól esik nekik. Örökre emlékezetesek számukra az orvos, a szülésznő, vagy a szobatársak együtt érző megnyilvánulásai.

Jött Szabó doki, egy tündér, simogatta a fejem, az arcom. Gumikesztyű volt rajta, húzta a hajam, ilyen baromságra emlékszem, de annyira jólesett!

Ugyanakkor véget nem érő az anyák panasza a kórházban elszenvedett vélt, vagy valós megaláztatások miatt. Ezeknek egy része nem más, mint a környezet hatása során átélt szubjektív érzés, míg más részük valóban érzéketlenség, és elkerülhető lenne, ha fokozottabb odafigyelés kísérné az ilyen helyzetbe került anyákat.

A nővérek részéről például elhangzottak sértő megjegyzések a megnövekedett munkájukra vonatkozóan, így például kifogásolták, amiért az anya összevérezte a lepedőt, vagy nem szólt, mielőtt hánynia kellett. Egy anya arról számolt be, hogy amikor elájult a zuhanyozóban, akkor feltették egy hordágyra, és meztelenül kitolták a várakozó apák közé. Egy másik anya azt panaszolta, hogy a szobájából egy őrzőbe kellett mennie vajúdni, majd amikor este leállították a szülést, akkor ott kellett töltenie az éjszakát úgy, hogy minössze egy lepedője volt, amivel takarózhatott. Hiába kérte, hogy hozzák le a telefonját, hogy hívhassa a férjét, nem teljesült a kérése, így magányos sírással telt el az éjszaka.

Megnézzem, ne nézzem meg?

Sarkalatos kérdés a halott magzat megtekintésének a dilemmája. A tapasztalat szerint – és a tapasztalatra alapuló szakirodalom szerint – kívánatos lenne lehetőséget teremteni a szülők számára a gyermekük megtekintésére, és a búcsúzásra. Az erre vonatkozó igényt már a szülés előtti megbeszélésen tisztázni kell, mivel az anyák közvetlenül a baba születésekor nincsenek olyan állapotban, hogy fel tudják mérni saját igényüket. Az ideális az lenne, ha akár még másnap is lehetséges lenne a gyermektől való búcsúzás, abban az esetben, ha a szülők részéről az első reakció az elutasítás. Az anyák többsége ugyanis utólag megbánja, hogy nem kérte, vagy követelte ki azt, hogy láthassa a gyermekét. Gyásztanácsadóként magam is számtalanszor élem át, hogy anyák sírva kérdezik, mit tegyenek azzal a kínzó hiányérzettel, amit az okoz számukra, hogy nem láthatták elveszített gyermeküket?

Az általam megkeresett egészségügyi szakemberek egyértelműen támogatják ezt, és a gyakorlatukban minden módon igyekeznek ezt elősegíteni.

Az I. sz. Szülészeti és Nőgyógyászati Klinikán például ez a gyakorlat:

Amennyiben a szülőpár azt választja, hogy megválik a gyermekétől, többféle módon igyekszünk csökkenteni az ezzel járó lelki sérüléseket. Úgy gondoljuk például, hogy a megszületett magzatot érdemes megnéznie a szülőpárnak, mert segíti a tudatosulást, segít elhinni és feldolgozni a történteket. Minden esetben megkérdezzük a szülőket, kívánják-e látni a babát, és ragaszkodunk hozzá, hogy megmutathassuk, ha nem az anyának, akkor az apának, vagy a nagyszülőknek. Megjelölik a személyt, és mi annak mutatjuk meg. Ha a baba rendellenessége esetleg riasztó, a hatást úgy kívánjuk enyhíteni, hogy felkészítjük a hozzátartozókat a látványra.

Az anyák beszámolói azonban azt mutatják, nem minden orvos, szülésznő gondolkodik így. Vagy ha elméletileg tudja is, hogy mi lenne a kívánatos magatartás, elmenekülnek ebből a helyzetből.

Amikor az orvos az altatásról beszélt, tiltakoztam, mert látni akartam a babámat. Érdekes, hogy az anyámra haragszom és nem az orvosra, aki azt felelte, higgyem el, hogy jobb, ha nem látom. Az anyám meg ott állt, és nem küzdött értem semmit.

Annyiszor, de annyiszor fekszem ott, ébredezve az altatásból, és próbálom újra és újra a jelenetet, átírva a történetet, kérve, követelve, hogy mutassák meg a gyereket! Miért nem hozhatták volna fel az őrzőbe is akár, hiszen rajtam kívül csak egy öntudatlanul alvó lányka feküdt ott? Nem sértettük volna meg senkinek az érzékenységét! Az, hogy nem láttam, az egy olyan nagy hiány, űr… soha többé nem pótolható veszteség!

Odaállt egy nő egy vesetállal. Rettenetes érzés volt. Nem láttam a babámat, gyorsan elvitték, esélyem sem volt megnézni. Kábult voltam, arra emlékszem, hogy egy medikus jött vissza azzal, hogy kislány volt. A bonceredményen rajta van, hogy készült fénykép. Talán elmegyek egyszer, és megnézem, de azért az nem ugyanaz. Elvártam volna a lelki segítséget, mert a szülő nem tud ilyenkor rendesen gondolkodni, de nekik van erről tapasztalatuk, megkérdezhették volna, hogy meg akarom-e nézni, vagy hogy akarunk-e valami emléket? Hogy megfogható legyen valahogy. Mert most olyan ködös, misztikus az egész. Hatalmas veszteség, de nem is tudod egészen pontosan, ki az, akit elveszítettél?

Figyelemre méltó Dr. Frigyes Júlia pszichiáter meglátása arra vonatkozóan, mit szimbolizál az, amikor a magzatot egy vesetálba, vagy ágytálba teszik.

Megrázó az anyák számára, hogy a babájukat belecsapják egy ágytálba és elviharzanak vele. A kórházi oldalról ez akár segítő gesztusnak is tekinthető, hiszen amit ágytálba rakunk, az nem is baba, hanem egy hulladék, amit nem is kell sajnálni, nem kell iránta érezni, nem kell elgyászolni. Azért nincs kitalálva, hogy hogyan lehetne ezt emberibbé tenni, mert így egyszerűbb, hiszen így bizonyos érzések nem jönnek elő, akár az anya, akár az egészségügyi személyzet részéről.

Többen beszámoltak arról, hogy félelem is volt bennük a halott babától. Rettegéssel gondoltak arra, hogy egy halott van a hasukban, és ugyanilyen félelemmel gondoltak arra is, hogy megpillanthatják a születése után. Ambivalenciát éltek át, vonzotta és taszította is őket egyszerre a találkozás lehetősége.

A szülésznők rám se néztek. Egyedül voltam, toló inger jött. Sikoltozni kezdtem, vad pánikban: Segítség, jöjjön valaki, gyorsan, kérem, kérem! Féltem az egyedüli szüléstől, de attól is, hogy egy ilyen babát kell meglátnom! Nem akartam, rettegtem, hogy álmodom majd vele. Iszonyú pánik uralkodott el rajtam, hogy jön a baba, és egyedül vagyok, egyedül!

Nem akartam látni a kicsit, de próbáltam mégis helyezkedni, hogy megpillanthassam. Ez egy erős ambivalencia volt, eszeveszett menekülés is, és ugyanakkor vonzódás a gyermekem felé.

Sok mindenen töprengek. Itt van például a megszült baba megnézésének a kérdése. Megnézzem? – kérdeztem a szülésznőt. A válasza: Az ilyet lepedő alatt szüljük. Rosszul esett, de nekem ez így volt jó. Bár most, hogy beszélünk róla, egy pillanatra másképpen látom. De mégis, talán így csinálnám megint.

Akkor jár el tehát helyesen az orvos, ha felkínálja a lehetőséget, nem csak közvetlenül szülés utáni időre, hanem akár egy nappal később is, de semmiképpen nem erőszakolja rá a szülőkre.

Azokban az anyákban, akik nem látták a magzatukat, egy fantáziakép él az elveszített gyermekről. Logikán túli elképzelés, aminek semmi köze nincs a valósághoz.

Egy babára gondoltam, nemtelenül, egy duci kis Murillo figurára. Nem láttam, és azt hiszem, hogy nem is akartam volna megnézni. Már láttam ilyen babát, riasztó látvány.
A képzeletemben mégsem így él, hanem mint egy húsos kis angyalka, ami persze nem logikus, de mégis így van.

Az, az érdekes, hogy ha én elképzelem őt, mindig egy négy-öt éves kislánynak álmodom, ahogy le vannak rajzolva az angyalok, egy szép, szőke, vékony kislánynak.

A következő várandósság, szülés

Kevés orvos ad differenciált választ a következő baba ideális érkezésére vonatkozóan, azaz, hogy orvosi szempontból ekkor és ekkor, lélektani szempontból azonban csak akkor, ha az anya a gyermek fogadására már teljes mértékben alkalmasnak érzi magát. A többség azt a tanácsot adja, hogy minél előbb jöjjön a következő gyermek. Mentségükre szolgáljon, hogy nem véletlenül gondolják azt, hogy így segíthetnek a legtöbbet azon az anyán, aki elveszítette a gyermekét, hiszen sok anyának éppen az a legfontosabb kérdése, hogy mikor jöhet a következő baba?

A kiutat ebből a sötétségből az újabb baba reménye adta. Ez lett a menekülési útvonal számomra. Az orvos is ezt mondta: A maga lelkének az tesz a legjobbat, ha mihelyt a vérzés megszűnik, azonnal babát vállalnak. Ezért nekem a regenerálódás az eszeveszett akarást jelentette az újabb gyermekért.

Mások gondolni sem tudnak még egy újabb gyermek vállalásra.

Ott ült az orvosom is, és azt mondta, hogy minden rendben van, és tavasszal jöhet a következő gyerek. Mondtam neki, hogy de nekem az Andriska kell, nekem nem kell más gyerek, nekem az Andriskám kell.

A túl hamar érkező következő gyermek számtalan lélektani problémát hozhat magával, így például felerősödhet az anya szorongása a várandóssága alatt.

Mihelyt megtudtam, hogy Enikő megfogant, örültem, de abban a szempillantásban belém költözött a rettegés.

Az utána következő várandósságomnál, amíg meg nem született és oda nem adták nekem a kislányom, addig az volt a rémálmom, hogy potenciálisan megtörténhet vele is az, hogy eltűnik a hasamból! Nagyon súlyosak a következményei annak, hogy várandós vagy, és utána nincs gyerek. Fizikailag befejezett a történet, de a lelkedben nem, elakadtál, forogsz, mint egy

megakadt lemez, és várod az anyává válásodat. Rékánál állandóan attól rettegtem, hogy elveszítem, noha tudtam, hogy ez nem történhet meg, de mi van, ha mégis történik valami, és akkor őt sem fogom látni soha?

Most 20 hetesek a babáim, és ha nem szólal meg az ultrahangon az orvos, akkor már rosszul vagyok. Ájulásos szédülés tör rám, zsibbadás, és a rémület: Úristen, mi van?

A várandósság időszaka egy örömteli életszakasz, de ha ebben az időszakban egyúttal gyászol is az anya, akkor ez a kibékíthetetlen ellentmondás feszültséget okoz az anyában, amely kihathat a születendő gyermekre is. Annak a gyermeknek, aki azzal a feladattal érkezik, hogy vigaszt nyújtson a szüleinek, hogy pótolja a korábban elveszített testvért, olyan elvárásoknak kell megfelelnie, amire biztosan nem képes, így óhatatlanul sérül a szülő-gyerek kapcsolat és a gyermek lelki egészsége.

A fel nem dolgozott trauma azonban még sok év múlva is kihatással lehet a várandósságra és a szülésre. A várandósság alatt kibontakozó szorongás egészen pánikrohammá is növekedhet, amikor az anya képtelen szülni a mindent beborító rettegése miatt. De a szorongás bármiféle látható megnyilvánulása nélkül is elakadhat a szülés folyamata, aminek esetleg császármetszés lehet a következménye.

A következő terhességeimet és szüléseimet drámai módon meghatározta ez a tragikus esemény. Ha ilyesmi történik egy anyával, az már bőven elég lenne egy életre, de nem, mintha vezekelnie kellene az elkövetett bűnért, elindul egy kis hógörgeteg, hogy lavinává duzzadva hozza a következő megpróbáltatásokat.

Fantom várandósság

Nagyon megrázó megpillantani az anyaságnak azt a mély ösztöni szintjét, amikor egy váratlanul, természetellenesen befejezett várandósság után az anya „lelki várandóssága” nem szakad meg. Az amputált végtag esetében jelentkező fantom fájdalomra asszociálva, „fantom várandósságnak” neveztem el azt a különös jelenséget, amit megtapasztaltam azoknak az anyáknak a beszámolóiból, akik megszakították a terhességüket. Az anya a fizikai „terhétől” megszabadulva is várandósnak érzi magát, és várja a gyermekét, aki majd meg fog születni. Lelki síkon folytatódik a történet, ami még nem a veszteség feldolgozására irányul, hanem menetelés a szülés várható ideje felé. Természetesen ezzel párhuzamosan megjelenik a gyász is, hiszen egy másik síkon az anya pontosan tudja, hogy visszavonhatatlanul elveszítette a gyermekét. Egymásnak ellentmondó, rendkívül megterhelő érzések sokasága árasztja el az anyát.

Egyre fájdalmasabb lett, ahogy közeledett a szülés időpontja, mert tudod, az ember lélekben várandós marad, és ez szörnyű. Egyre inkább jöttek az álmok, amelyek arról szóltak, hogy valamit elvesztettem. Amikor ezt a házat építettük, akkor mindig rengeteg pénzzel és irattal másztam. Először folyton erről az időszakról álmodtam, hogy mindig elveszítek valamit. Újra és újra. Aztán rájöttem, hogy nem kell ehhez nagy ész, hogy felismerjem, mit álmodok ismételten. Ezt követően jöttek azok az álmok, amelyekben a kilenc éves nagylányomat, Zitát vesztettem el. Hosszú, szőke hajú Zita, és az elveszített kislányom nekem vele mosódott össze. Emlékszem, hogy közel ahhoz a naphoz, amikor a beteg babám a kiírás szerint megszületett

volna – április 19.-én –, azt álmodtam, hogy már két hete nem tudom, hogy hol van Zita. Felébredtem a rémületnek, az iszonyatnak az őrült dübörgésével a szívemben, és azt hittem, hogy ezt nem bírom ki! Soha még egyszer ezt az álmot, én ebbe bele fogok pusztulni, elviselhetetlen, hogy hetek óta nem tudok semmit a gyerekemről! Haljak meg, vagy mit tudom én, mi legyen velem, de ezt nem, ezt soha! Talán ezen a napon született volna meg a beteg kislányom, nem tudom, nekem minden esetre ez lett az ő születésnapja.

Az anya álmokon keresztül megjelenő érzékelése szerint a gyermeke egy pontosan meghatározott napon született volna meg. Ezt támasztja alá az is, hogy attól a naptól kezdve megszűntek a gyötrő álmok, és a gyásznak egy másik szakasza következett. Ezt hallva felsejlik bennünk egy látomás egy láthatatlan idősíkról, és beleborzongva gondolunk bele abba, hogyan jelenik meg térben és időben egy jövőbeli szülés, nem pusztán mint egy vágyálom, fantázia, hanem bizonyos értelemben mint egy valóság, miközben a gyermek elvesztése a mi materialista látásmódunk szerint tökéletesen lezárt és befejezett történet. Mégis valamiféle vetülete, lenyomata megjelenik azokban a jövőbeli hónapokban is, amelyekből ki lett vágva a folyamat.

A gyászfolyamat

Valójában a kórházból való távozás után szembesül az anya azzal, hogy mekkora veszteség érte. A gyászreakciók legszélesebb skáláját mutatták meg az anyák a beszámolóikban. Az első napokra ugyanúgy lehetett jellemző a kiüresedettség, apátia, mint a fékevesztett jajveszékelés, sírás. Közös vonás, hogy az anyák eleinte féltek egyedül maradni, és kérték a férj, vagy szülők folyamatos jelenlétét.

Későbbiekben a mély szomorúság mellett megjelent a harag érzése is. Legjellemzőbb a kismamák és kisbabáik iránt érzett harag, sőt, gyűlölet érzése is, amit azután bűntudat és szégyen kísért, hiszen elborzadtak saját „gonosz” érzéseiken.

Amiért nagyon szégyellem magam: gyűlöltem mindenkit, aki várandós volt, akinek kisbabája született. Hát rettenetes, hogy hová alázza az embert a fájdalom, a keserűség, hogy képes legyen gyűlöletet érezni ártatlan nők, boldog kismamák iránt! A mai napig nem múlt el teljesen, gyűlölet már nincs, de valami zavar keletkezett a kapcsolataimban. Pedig hát itt a négy gyerek, de még ma is valami irigységféle, nem, nem jó szó, valami keserűség, valami örökös hiányérzet, soha, soha meg nem szűnő, tátongó űr van bennem, ami egy-egy ilyen találkozáskor megmutatja magát, hogy itt vagyok ám, azt ne hidd, hogy minden rendben, csak úgy túl lehet lépni rajtam!

Annyira haragudtam a világra, főként az orvosokra! Hibáztattam őket, holott tudtam, erről nem tehet senki. Tudod, rosszkor rossz helyen… de kellett a bűnbak! Szörnyű volt, hogy nem tudtam kire haragudjak, ezért hát haragudtam mindenkire.

Jellemző a pszichoszomatikus megbetegedés is.

Mindig beteg voltam. Az immunrendszerem katasztrofális volt, zsinórban mindent elkaptam.

Rendkívüli módon megnehezíti a gyászolót körülvevő nagyfokú tanácstalanság. Gyakori az elkerülő magatartás, az elhallgatás, de aki megpróbál közeledni, az sem biztos, hogy megtalálja a megfelelő hangot.

A legbelsőbb kör tudta, azzal nem is volt baj. De akivel véletlenszerűen találkoztam a közértben, iskolában, egyéb helyeken, azok megkérdezték, hová tűnt a pocakom, és ez rémes volt. De jót senki nem tudott lépni, részben, mert tudatlanok, suták vagyunk a gyász kezelésében, rendre elbénázták, melléfogtak, de van más oka is, a saját lelkiállapotom, amelyhez sehogy sem lehetett jól viszonyulni.

Nagy igény lenne az anyákban arra, hogy tudjanak az átéltekről beszélni, azonban nem találnak ehhez együtt érző hallgatót. A környezet elzárkózik, és egy idő után még a családtagok és a barátok sem hajlandóak az anyát gyötrő kérdésekről beszélgetni. Tovább rontja a helyzetet, hogy a megértés is hiányzik, a környezet véleménye szerint túl kell ezen lépni, és azt tükrözik, hogy valami baj van azzal, aki ezt nem képes megtenni.

Egy darabig mindenki sajnált, de most már szinte illetlenség előhoznom a fájdalmamat.

Elkezdtem internetezni, és hihetetlen, katartikus élmény volt, amikor megtaláltam a Nők Lapja Cafén, az „Elvesztettem a kisbabámat" topikot, és rácsodálkoztam, hogy úristen ez hány emberrel megtörtént, és történik is folyamatosan! Nem tudhattam, hogy ez egy nőket kegyetlenül sújtó, létező tragédia, mert erről nem szoktunk beszélni. Mindig abba ütköztem, hogy mi az, hogy én nem tudom feldolgozni, mi az, hogy Réka a negyedik gyerekem, amikor csak három van? Az a baba nem számít! Fordulj pszichológushoz! – javasolták, és persze, hogy fordultam, nélküle még itt sem tartanék, de ez nem elég. Egy Gulag túlélőt, amikor kimegy a Terror házához, és elmondja, hogyan tépték le a körmeit az Andrássy út 60.-ban, senki nem fogja leköpni, mondván, hogy mi az öreg, nem tudod feldolgozni? Egy holokauszt túlélő is nyugodtan elmondhatja miken ment keresztül, csak én nem mondhatom el, mert én örüljek, hogy nem lett hülye gyerekem, örüljek az egészségeseknek, ezt fel kell dolgozni, ezt felejtsem el, lépjek már túl rajta!

Milyen anya vagyok én?

Bármilyen betegség, vagy baleset során bekövetkezett gyermekelvesztés esetén is károsodik az anya nőiséggel, anyasággal kapcsolatos önképe. Mindez fokozottabban érvényesül akkor, ha az anya maga dönt arról, hogy megválik születendő gyermekétől.

Úgy érzem, nem vagyok jó anya. Vagyok én, aki nem vagyok jó anya, akivel ez megtörténhetett, és vannak a mások, a többiek, akikkel ez nem történt meg. Verekszik a fiam, és én mit csinálok? Összeomlok. A másiké is verekszik persze, de ez egy logikán túli érzés, és hiába tudom az okát, tehetetlen vagyok ellene. Az önértékelésem darabokra tört. Teljesen elhatalmasodott rajtam az az érzés, hogy nem vagyok jó anya. A nagy gyerekeim kiskamaszok, most kellene erősnek lennem, nagyon jó lenne ebből a gödörből kimászni valamennyiünk érdekében.

Gyakori reakció a meglévő gyermek, gyermekek túlféltése is.

Folyamatosan aggódtam Mórért. Ha köhögött, már elképzeltem a temetését, ha elesett, már vérömlenyt láttam az agyában.

Elvesztettem a biztonságérzésem jó darabját is, olyan iszonyatos rettegések költöznek belém a gyerekeimmel kapcsolatban időnként, ami messze túlmutat a normális szinten.

Valaki hiányzik

Az önértékelési zavarok, az anyaság tartós sérülése, az interperszonális kapcsolatok zavara, a biztonságérzet elvesztése és számtalan egyéb pszichés probléma tartósan fennmaradhat. Az átélt trauma jelen van a család életében akkor is, ha egyetlen szó nem esik róla, ha egyetlen könnyet nem ejtenek már, ha egyetlen panasz szó nem hallatszik.

Az anyák egymáshoz fordulnak magukra maradottságukban, és az internetes fórumokon próbálnak összekapaszkodni. Gyakran erről említést sem tesznek a családtagoknak. Egy belső kényszer viszi őket ahhoz, hogy újra és újra fellátogassanak az emlékezést segítő portálokra is, ahol sírnak egyet sorstársuk történetén, ahol gyertyát gyújthatnak saját elveszített gyermekükért. Érzéseikben, gondolataikban elevenen él az átélt élmény és gyermekük kínzó hiánya. „Fáj, most is fáj, szűnni nem akaróan" – panaszolta egy édesanya, akinek hiába született azóta több gyermeke is, az elveszítettet senki nem pótolja, és az elszenvedett traumát semmi nem töröli ki a lelkéből. „Sokat vagyok egyedül, és sokat tépelődöm az átélteken, és azt hiszem, ez évek múlva is pontosan így lesz." – mondja egy másik anya szomorúan.

Az anyák átélésében a tényleges gyermekeik számánál eggyel több van. Nem számít, hogy csak pár hetesen, vagy pár hónaposan veszítették el a magzatot, nem számít, hogy akár halmozottan súlyos fejlődési rendellenessége volt, ők gyermeküknek érzik, és őrzik a szívükben valódi létezésük emlékét. *„Hány gyereked van, kérdezik sokszor tőlem az emberek. Ötöt akarok mondani, mert a lelkemben öt van. A szoknyámba csak négy kapaszkodik, de van egy a szívemben is, aki el nem mozdul onnan soha."*